

fordele udgifterne på forskellige konti. Det har mindst interesse for Malmø stads byskat til kronen, da den er ens, nemlig 300 mk. for hvert år, mere interessant er derimod, at udgifterne til teglgården, til befæstningsarbejdet og andre militære formål er langt de største. For 1517-18 udgør de ialt 1350 mk. — I samme år var den indkomne byskat 555 mk. 3 sk., og den samlede udgift, afrundet til hele mark, 2156. At forholdet er det, skyldes, at regnskaberne er blevet til i de år, da Christiern 2. foretog sine krigstog til Sverige for at genoprette unionen. Disse udgiftsposter, der er ført efter et kronologisk princip, bliver da en primær kilde for tidens tildragelser, først og fremmest dog — som påpeget af udgiveren — giver de underretning om den betydelige rolle, som Malmø spillede for Christiern 2. Udgiveren har derfor prydet bogen med billeder af kong Christiern og dronning Elisabet, ligesom han også i indledningen nævner de poster, der giver oplysning om Torben Oxes færd sammen med kongen i september 1517, da de begge var i Malmø, og tillige de poster fra november s.å., hvori Torben Oxe omtales. Dette viser, at Torben Oxe formentlig først er faldet i unåde flere måneder efter Dyvekes død. — Gennem kæmnerregnskaberne udgiftsposter får man iøvrigt personlige oplysninger om rådmand i Malmø, Ditlev Henriksen (Enbeck) — alias ejeren af den snart berømte Ditlev Enbecks købmandsregnskabsbog — nemlig bl.a. at han både i 1518 og 1519/20 var anfører for Malmøs udbud i Christiern 2.s krigstog imod Sverige. — Hvad angår værdien af regnskaberne for håndværkets historie, prishistorie, det datidige økonomiske liv, kulturhistorien i det hele taget, henvises til udgiverens indledning. — Bag i bogen findes person- og stedregister samt sagregister med ordforklaringer.

Emilie Andersen.

For en udenforstående kunne betegnelsen »de historiske hjælpevidenskaber« måske forstås derhen, at der er tale om små og praktiske videnskabsgrene, skabt til at lette den egentlige historiker i hans vanskelige arbejde. Hvis nogen skulle gå til professor dr. phil. Rudi Thomsens digre værk »Early Roman Coinage« I-III med den forhåbning, vil han blive sørgeligt skuffet. Det er ikke ubekendt, at den numismatiske videnskab har haft dyrkere af fremragende dygtighed her i landet, og at Nationalmuseets »Kongelige Mønt- og Medaillesamling« blandt andet besidder en udsøgt samling romerske mønter, der har været genstand for en række betydelige enkeltundersøgelser. Inden forfatteren i 1957

udnævntes til professor i Oldtidens historie ved Aarhus Universitet, var han i en række år musæumsinspektør ved Montsamlingen, og fra hans hånd forelå da hans disputats »The Italic Regions from Augustus to the Lombard Invasion« (1947). På baggrund heraf er det klart, at professor Thomsen måtte være prædestineret til at studere netop det romerske numismatiske materiale. Allerede i 1957 forelå bd. I, der i al væsentlighed fremlægger kilderne til studiet af tidligt romersk møntvæsen, omfattende såvel de spredte litterære kilder som selve møntmaterialet og de samlede møntfund, samt de betydningsfulde overprægede mønter. Endvidere typologiske og metrologiske paralleller og til slut en historisk oversigt over forskningens udvikling siden Eckhels »Doctrina nummorum veterum« (1792–98). De to sidste bind udkom i slutningen af 1961, og heri finder man en minutøs undersøgelse af snart sagt alle fremsatte teorier samt et forsøg på at opstille en ny og bedre funderet relativ og absolut kronologi. Det er således indlysende, at forfatteren har ønsket at skabe bogen om det romerske møntvæsens oprindelse og tidligste udvikling, indtil den blev romernes hovedmønt.

Først en enkelt bemærkning om bogens udstyr. Den er udkommet på Nationalmuseets forlag som den arkæologisk-historiske rækkes bd. V, IX og X, og udgivet med støtte fra Carlsbergfondet. Som sådan ville man vente en udsøgt kvalitet af de talrige illustrationer, men dette er desværre ikke altid tilfældet. Dette gør naturligvis mindre i bd. I, skønt man har indtryk af, at der ikke altid ydes fuld retfærdighed mod de romerske stempelskæreres duelighed. I de to sidste bind er det derimod mere generende for læseren, fordi tekstens argumentation ofte nøje slutter sig til illustrationerne. Som et enkelt eksempel skal blot nævnes behandlingen af MEL serien, bd. II, s. 117 ff. med tilhørende fig. 4–6. Her ville det i høj grad være ønskeligt, om læseren med sikkerhed kunne se det samme, som forfatteren og hans forlæg Scullard har set. Andre tilfælde af samme art kunne fremdrages, og det er et spørgsmål, om ikke fremstillinger af denne karakter er bedst tjent med at have illustrationerne samlet i et specielt tavlebind, hvor det er muligt at kæle mere for de enkelte billeder.

Det ligger nu uden for nærværende anmelders indsigt at vurdere værket i detaljer. Dertil kræves en suveræn beherskelse af det antike møntmateriale og den i tidsskrifter disparate numismatiske litteratur. Værket vrir af skarpsindige iagttagelser, også når det gælder en rigtigere tolkning af overleverede tekststeder end tidligere numismatikere har fremsat. Et forsøg på konjunktural-kritik bd. II, s. 245 falder derimod mindre overbevisende ud. Det

er i dag bedre at acceptere en tekst som korrump end at foretage en ikke indlysende rettelse — ikke mindst når det drejer sig om en så slet overleveret forfatter som Plinius Major. Hovedindtrykket er imidlertid, at den nye datering er sundt baseret, omend kyndige numismatikere sikkert vil kunne fremdrage adskillige punkter til debat. Her skal derimod anlægges to synspunkter af mere almen karakter.

For det første må det bestandig undre oldtidshistorikeren, at det romerske møntvæsen begynder så sent. Først efter den store Samniterkrig, da Centralitalien er samlet under Roms lederskab, udmøntes ca. 289 den ældste Aes grave serie, store, upraktiske og støbte mønter til afløsning af tidligere tiders barrer. Udmøntningen foretages af et nyt embedsmandskollegium, »triumviri monetales«, der også fortsætter med at udsende støbte barrer forsynet med relieffremstilling, det såkaldte Aes signatum. Krigen med kong Pyrrhus i Syditalien medfører et akut behov for sølvmonter, som benyttedes i Magna Graecia, og efter et par sølvmonter udsendt under selve krigen i felten påbegyndes en regulær sølvudmøntning i 269 med en didrachme forsynet med et marsbillede og ulvenden med tvillingerne samt indskriften *Romano*. Samtidig fortsættes udmøntningen af Aes grave, der dog under den første puniske krig forringes noget i vægt, og ved begyndelsen af anden puniske krig vejer en as kun det halve af sin oprindelige vægt, et romersk pund. Også sølvmonterne reduceres noget i vægt i denne periode. Under pres af de politiske begivenheder under Hannibalkrigene reduceres mønternes vægt i rivende fart, og ved krigens midte vejer den romerske as kun en sjettedel af det romerske pund. Samtidig hermed udmøntes for første gang denaren. Finansnøden fremhæves også derved, at Romerne flere gange under krigen må ty til guldreserverne og udmønte guldmonter, første gang umiddelbart før Cannae. I krigens sidste fase forringes mønterne yderligere og en as falder til en tolvtedel af sin oprindelige vægt, ja lejlighedsvis udmøntes kobberet ringere. Først efter krigens afslutning kan mønternes metalværdi stabiliseres, og denaren er derefter forbløffende stabil langt ned i kejsertiden. Denne nye datering søger en gylden middelvej mellem den traditionelle skole, der vil datere de ældste romerske mønter helt tilbage til IV. årh., og den radikale skole omkring englænderen H. Mattingly, der ønsker at placere indførelsen af denaren til ca. 169. Nylige udgravninger i Morgantina på Sicilien støtter imidlertid overbevisende Rudi Thomsens datering af denarens indførelse, således at kun få vil vove at rokke ved den. På baggrund af vor viden om møntvæsenet i de østlige middelhavslande er det imidlertid klart, at

Romerne er sent udviklede på dette punkt, og herved kastes der et skarpt lys over det prachellenistiske Roms arkaiske karakter. Vi forstår også bedre de gennemgribende ændringer af Italiens sociale struktur, når vi betænker, hvor hurtigt kapitaliseringen fandt sted. Der er tale om intet mindre end en økonomisk revolution.

For det andet må oldtidshistorikeren foruroliges over det lys, som det numismatiske materiale kaster over de skriftlige kilder til Roms historie endnu i III. årh. Vi har i Plinius Naturhistorie en samlet fremstilling af de vigtigste begivenheder i den romerske monthistorie og dertil et væld af enkeltbemærkninger om møntvæsnet spredt i hele litteraturen, der ingenlunde kan siges at pege hen mod nogen »klassisk« opfattelse. Først når disse skriftlige kilder sammenholdes med det numismatiske materiale, er det muligt at sortere den litterære tradition for sandt og falsk. Når man betænker, at vi i de fleste andre dele af den romerske historie er ganske afhængige af traditionelle historiske kilder, er det evident, at det, historikeren kan finde frem til, ofte ikke er den historiske sandhed, med Romernes egen rekonstruktion heraf.

Man kunne nu have ventet, at professor Thomsen var kommet ind på disse eller lignende principielle synspunkter — om ikke for så dog i det afsluttende kapitel: »Historical Conclusion«. At dette ikke er tilfældet viser, at monthistorie og økonomisk historie stadig er skarpt adskilt, og at forfatteren arbejder eksklusivt som numismatiker. Den litterære tradition forkastes eller godtages efter de tilfældige behov, det numismatiske materiale kræver, og der søges ikke anlagt noget principielt synspunkt på den historisk-antikvariske overlevering. Resultatet er blevet en meget fyldig demonstration af numismatisk metode og en ofte vel lang diskussion af tidligere opfattelser af emnet med en ofte bidsk polemik mod den øvrige forskning. Det er et værk, til hvilket den fremtidige numismatiske litteratur må tage stilling langt ud i fremtiden, men næppe et egentlig historisk værk.

Jens Erik Skydsgaard.

Det femte bind af *The New Cambridge Modern History*¹, som nu foreligger under redaktion af *F. L. Carsten*, behandler perioden 1648—1688. De 25 kapitler falder stort set i tre afsnit. I kapitlet I—VIII behandles almeneuropæiske strømninger indenfor økonomi, kunst, litteratur etc., i kapitel IX—XI Frankrig og Frankrigs plads i det europæiske diplomati, og i de resterende 14 kapitler

¹ *The New Cambridge Modern History*. Vol. V, *The Ascendancy of France, 1648—88*. (Cambridge 1961), XXV + 631 sider.